

PÉTER I. ZOLTÁN

A tűzoltóság kezdetei Nagyváradon

Társadalom

Az első magyar tűzvédelmi előírásként Szent István rendelkezését tartják számon, miszerint vasárnaponként mindenki köteles templomba menni, kivéve azokat, akik a tüzet őrzik. A megfelelő tűzvédelem hiányában gyakran pusztítottak sok áldozattal járó tűzvészek, emiatt drákói szigorral sújtották a gyújtogatókat.

1514-ben a Werbőczy-féle Hármaskönyv (Tripartitum) kimondja, hogy a gyújtogatásért vagy az azzal való fenyegetőzésért halálbüntetés jár. A XV–XVII. században a törvényhozás már nemcsak a gyújtogatót sújtotta halállal, hanem azt a személyt is, aki csak fenyegetőzött azzal, hogy a várost vagy a falut, vagy másnak a házát felégeti.

Az első igazán jól szervezett erők a XVII. században, a diák-tűzoltóságok alakulásával jelentek meg. A felső éves fiatal emberek kezdetben a kollégium tűzbiztonságára vigyáztak, később azonban a városban keletkezett tüzek oltásában is nagy szerepet tölthettek be. Ebben a században a megyei előjáróságok és a városi tanácsok egyre több és egyre szigorúbb tűzvédelmi rendeletet hoztak. Egyebek mellett a városok kötelesek voltak fecskendőket beszerezni, ahhoz legénységről gondoskodni, éjjeliőrséget állítani, a tűzoltásra erős, képzett férfiakat toborozni, illetve kijelölni.

Magyarországon a XVIII. század derekán egyáltalán nem volt kielégítő a tűzrendészet szervezete és technikai felkészültsége. II. József 1788-ban ezért olyan országos tűzoltalmi intézkedést adott ki, amely négy csoportba osztotta a feladatokat: az első részt ma megelőző tűzvédelemnek nevezzük, a második csoport a tűzjelzés, riasztás intézkedéseit tartalmazta, a harmadik rész az oltáshoz adott utasításokat, a negyedik rész pedig a mai megelőző tűzrendészetnek felelt meg. Noha ez a rendelet alkotmányellenes volt akkoriban, alapját képezte egy új tűzrendészeti szabályzatnak.

PÉTER I. ZOLTÁN Podmaniczky-díjas helytörténész, újságíró (1949, Nagyvárad). 1991–2009 között a Bihari Napló munkatársa. A Budapesti Műszaki Egyetem műemlékvédő szakmérnöki karán tanult. 1992-től számos helytörténeti és irodalomtörténeti könyve jelent meg.

Az 1836. évi nagy váradai tűzvész

A 19. század első felében Magyarországon ugrásszerűen megnőtt a városi tüzesetek száma. Városokat, városrészeket elhamvasztó katasztrófák korábban is előfordultak, ám ebben a korszakban szinte nem is volt olyan magyar város, amely ne szenvedett volna egy-egy nagy tűztől. Nagyváradon 1836-ban három napon keresztül tombolt a tűzvész, s a Pável utcától Velencéig 178 házat pusztított el. Lakos Lajos városi levéltáros erről így írt könyvében: „1836. évben súlyos csapás érte városunkat, midőn is a nagy tűzvész azt majdnem teljesen elhamvasztotta, annak lakosait koldusbotra juttatta. Ekkor, mint már több előjáróságainknak,

ezeknek is csak azon feladat jutott, hogy a romhalmazból ismét valamit teremtsenek. 1836 év június hó 19., 20. és 21. napján dühösködött a tűzvész városunkban. Az akkori g. kath. káplán öccse, egy Gyiresre való nála tartózkodó 16 éves fiú, bátyjának a káplánnak az unitus püspök utcáján levő házát június hó 19-án d. u. 3 órakor bosszúból felgyújtotta s a ház meggyulván, a tűz átcapott a Magyar (a későbbi Beöthy Ödön), innen pedig a Kapucinus utcára; elégték a piacon felállított vásári bódék, a Sas (a későbbi Kossuth) utca a Sas fogadóval együtt. Mintha a bős elem pusztításaitól maga is megijedt volna, a tűzvész első napja estéjén ádáz munkáját abban hagyta, de csak azért, hogy másnap újult erővel törjön ki.” Ugyanis a következő napon, vagyis június hó 20-án, Kromer János asztalosmesternek a Magyar utcán levő házában a lappangó zsarátnok ismét feltámadt s mind ez, mind a püspök utcájában még 14 ház elégett. Harmadnap

pedig ugyancsak a Magyar utcában lakó Szabó András házát saját 12 éves István nevű fia gyújtotta fel, s mint-hogy ekkor nagy szélvész is dühöngött, a még épen maradt házak nagy része is leégett.

A háromnapos tűzvész csak a mai Teleki és Körös utcákat kímélte meg, nem kevesebb, mint 178 polgár házát hamvasztotta el, s ugyanannyian jutottak koldusbotra. Hogy a tűzvész ily borzasztó pusztításokat vihetett végbe, azt könnyen megérthetjük, ha olvassuk, hogy „tűzoltószerjeink azon időben 2 vizipuskából, nyolc vízi sze-

A nagyváradi görögkatolikus székesegyház

kérből, 4 kézi vízpuskából, 4 vashorogból és 3 ócska vászonvederből állottak.”

Kisebb tüzesetek, amelyek néhány épületet hamvasztottak el, gyakorlatilag mindennaposak voltak a későbbiekben is. Ebben az időben a tűzoltás a céhek, kézműves szervezetek és a lakosság közös feladata volt. A lakosság, mivel saját

Az újjvárosi református templom

vagyonának mentésével volt leginkább elfoglalva, érdemben nem vett részt a tűzoltásban. A beszállásolt katonaságot a 19. század eleje óta törvény kötelezte, hogy az oltásra kivonuljon. Sokszor az ő megfeszített munkájuk fékezte meg végül a lángokat, nem utolsósorban azért, mert a tűzoltás csak a helyzetet áttekinteni képes parancsnokok irányító-összehangoló tevékenysége nyomán lehetett eredményes. A katonatiszteknek a legénység előtti tekintélye nem elhanyagolható a tűzoltás sikere szempontjából. Legjellemzőbb módja a tűzoltásnak az volt, hogy minden éghető anyagot eltávolítottak a tűz közeléből, beleértve a szomszédos épületek berendezési tárgyait és tetőszerkezetét is. Általános eszközként vödörket, létrákat és kéziszerszámokat alkalmaztak, amelyekkel nem lehetett felvenni a harcot egy nagyobb tűz ellen.

Önkéntes tűzoltóegyletek

A jelentős technikai fejlődéshez, a hatékonyabb, bonyolultabb, drágább tűzoltógépek tartásához és kezeléséhez főfoglalkozású, hivatásos alakulatokra lett volna szükség. E törekvés hazai felkarolója az önkéntes tűzoltóegyletek létrejöttét is szorgalmazó Széchenyi Ödön volt. Munkájára külföldön is felfigyeltek, és a török szultán meghívta őt a konstantinápolyi tűzoltóság megszervezésére. Magyarországon és egyben Európában az első önkéntes tűzoltóegységet Aradon hozták létre, 1835-ben. A városi tüzek megfékezésére Nagyváradon

aránylag későn, 1866-ban létesült tűzoltóegylet, de az is még önkéntes alapon. A Nagyváradai Önkéntes Tűzoltó Egyesület 1867. augusztus 4-én alakult meg, ekkor fogadták el az egyesület alapszabályzatát is. Lukács György polgármester mellett a kezdeményezők között volt Mezey Mihály királyi jegyző is, s őt választották az egyesület főparancsnokának. Az ő kezdeményezésére hozták létre 1883-ban az Önkéntes Tűzoltók Nagyváradai Szövetségét, amely Bihar, Hajdú és Szilágymegye tűzoltóit tömörítette.

A váradai tűzoltóság székháza az egykori városmajor területén volt, a mai tűzoltóság helyén. Az itteni kis alkalmatlan épület helyébe 1889-re új laktanyát építettek, ahogy akkor nevezték: tűzoltó őrtanyát. A 40 tagú személyzet számára volt benne egy nagy tanácsterem, három őrszoba, több mellék- és raktárhelyiség, illetve lakások a tűzoltóknak. Néhány évtizede lebontották ezeket az épületeket, hogy felépíthes-

sék a mai, korszerűnek számító tűzoltólaktanyát.

Tűzvigyázó tornyok

A tűzoltóegyesület munkáját a kezdetektől a város legmagasabb tornyában szolgálatot teljesítő személyek segítették, akik azt fürkészték, hogy nincs-e valahol tűz a városban. Az első ilyen torony a Szent László téri görögkatolikus székesegyházé volt. Ahogy Hügel Ottó feljegyezte: „A torony erkéllyel van körülveve s úgynevezett vigyázó toronyul szolgál, hol minden óranegyedben körül jár az ór

1904 után a városháza tornyából figyelték a várost

az erkély négy szegletén egyet-egyet sípova, s ha tüzet vesz észre, az oda felvezetett sürgöny dróton ad hírt a városi tűzoltó tanyára.” Ezt a szerepet a kezdetektől a székesegyház harangozója töltötte be. Munkáját nem végezhetfe felelőségteljesen, amit szóvá is tett a *Nagyvárad* napilap egyik névtelen újságírója az 1870. október 9-i lapszámban: „Már az igaz, hogy remek egy toronyőrünk van nekünk, a tegnapelőtti tűzesetnél is ugyancsak kimutatta a foga fehérét. Neki kellene legelőször jelt adnia s ő veszi észre legkésőbb a tüzet, más tornyok kongatása után jó félóra adván jelt harangjával. Egyik legközelebbi közgyűlésen utasításba adatott, hogy a toronyőr hanyagságáért megbüntessék; de nem csak papíron, hanem valóságban foganatosítva!”

Hogy aztán megbüntették-e a székesegyház toronyőrét, ezt már soha sem tudjuk meg. Abban ellenben biztosak lehetünk, hogy később sem lehettek megalégedve az ő vagy az utódai munkájával, ugyanis a város vezetése 1897-ben két tűzoltóval szerette volna felváltani a görögkatolikus székesegyház harangozóját, de ebbe az unitus káptalan nem egyezett bele. Ezt követően a város vezetősége a református egyházzal egyezett meg, és a két tűzoltó – városi tűzőr – a Teleki utcai templom egyik tornyából figyelte a várost. De nem sokáig, mivel a városháza megépülte után, 1904 áprilisától annak jóval magasabb tornyába helyezték át a figyelhelyet. Az ötvenméteres toronyban 36 méter magasságban rendezték be a felügyelő tűzoltó szobáját.

A városi tűzőr csak azt követően költöztethetett be a városháza tornyába, miután a tűzoltó-főparancsnok kidolgozta a toronyőrség szolgálati szabályzatát. Ebben szerepelt többek között az is, hogy „a tűz kiütését a toronyőrség harang-kongatással fogja ezután is jelezni, azon esetekben, ha nyílt fedéltűz üt ki. A kongatás jelzi a tűz irányát, illetve helyét: Újváros és Külváros 2 kongatás, Olaszinak a Fő utcától nyugatra eső része 3 kongatás, Olaszinak a Fő utcától keletre eső része 4 kongatás, Váralja és Velence 5 kongatás, Csillagváros 6 kongatás, ezenkívül a tűz irányát a toronyból nappal kitűzött vörös zászló, éjjel pedig villamos fényszóró lámpával jelzik. Eként a közönség is mindig kellő módon és idejében tájékozást nyerhet a felől, hogy hol ütött ki a tűz.”

Az idő múlásával korszerűsödött a tűz elleni védelem Nagyváradon is, később pedig megalakult a hivatásos tűzoltóság is.